

Nálunk mindenki „szólista”

Eötvös Józseffel Tóbiás Krisztitán beszélget

Szinte minden fiatalnak legalább egyszer eszébe jut, hogy jó lenne megtanulni gitározni, de általában nem klasszikus zenét választanak. Nálad hogy kezdődött a gitártanulás, és miért klasszikus zene?

A kérdés legizgalmasabb része, amin eddig ilyen módon nem is gondolkodtam, az, hogy miért a klasszikus zene... Otthon gyerekkoromtól kezdve könnyűzenét, operettzenét, magyarnótákat hallgattunk. Volt egy amolyan igazi, múzeumba való világháborús rádiónk – világvevő! –, ami egész nap szólt. Apai nagyapám – akire én már mint festőművészre emlékszem, mert idősebb korában olajfestményeket festett – fiatalkorában egy tánczenekarban hegedült. Édesanyám gyerekkorában zongorázott, de én már nem hallottam őt játszani. Négy-öt éves lehettem, amikor nagyapám hegedűjét a kezembe adták néhányszor, mikor vendégségben voltunk náluk. Emlékszem, próbáltam

a legegyszerűbb dalokat kikeresni, játszani rajta. Ez a hegedű volt az első hangszer, amit a kezembe kaptam, minden tanítás, felügyelet nélkül játszhattam vele-rajta a szomszéd szobában, miközben a felnőttek beszélgettek. Nagypám mellett egyébként szívesen tébláboltam, amikor festett, igazi vászonra, izgalmas festékekkel! A festészet vizuális zene, színek, arányok, érzelmek, kompozíció születik a vásznon. Kapcsolatom a művészettel itt kezdődött, és valószínűleg a tehetséget is nagypámtól örökölhettem. Aztán az általános iskolában ért a következő lökés a zene felé. Kisgyerekkori jó barátommal kerültem egy osztályba, akinek édesapja, az iskola igazgatóhelyettese, az énektanárunk lett. Ő ajánlotta fel a fiúknak, hogy megtanítsa őket furulyázni az énekórán. Többen is éltünk a lehetőséggel, és az énekórán kívül az órákőzti szünetekben is sokszor játszottunk, többszólamú dalokat, kánonokat is. Aztán harmadik osztálytól a barátom zeneiskolás lett, klarinétozni kezdett, és ennek a tanévnek a vége felé jött egy zeneiskolai tanár az osztályunkba, aki mesélt a zenetanulásról és prospektusokat osztott szét köztünk a zeneiskoláról. Hazavittem, otthon édesanyámmal összedugtuk a fejünket, olvastunk, mert szerettem volna én is valamilyen hangszeren megtanulni játszani, mint a barátom! De édesapám félig tréfásan, félig komolyan irányt mutatott a keresgélésünkben: olyan hangszeret válasszak, ha már mindenáron zenét tanulnék, ami halk, lehetőleg a leghalkabb, mert ha ő hazajön a munkából, csendet szeretne, nyugalomban elolvasni az újságot! A lista hosszú volt, és a leghalkabbnak többszöri nekifutás után is a gitár tűnt... Pár nap múlva elmentünk a zeneiskolába, beiratkozni. Amikor az adatok felvételénél a hangszerre került a sor, kiderült, hogy túl fiatalnak tartanak a gitártanuláshoz! 1972 tavasza volt, harmadikos, kilenc és fél éves voltam akkor. Ma már ilyen nem fordulna elő, hogy egy ekkora gyereket ne vegyenek fel, de az az idő a gitártanítás magyarországi úttörőkorszakának számított, ráadásul a gitár szak akkor, a mi évfolyamunkkal indult a pécsi zeneiskolában! Ott toporogtunk, mert akkor már én is beleéltem magam, hogy gitározni fogok, és már majdnem feladtam, amikor édesanyám megszólalt: tud a fiam furulyázni is. Ez varázsszónak bizonyult, a felvételiztető tanár, későbbi gitártanárom, Horváth Béla azonnal magával vitt egy terembe és adott egy furulyát. Játszottam, hogy mit, már nem emlékszem, de amikor befejeztem, fel voltam véve a gitár szakra. Ott dőlt el minden. Életemben persze voltak még váltók, amikor mehetett volna másfelé is a sorsom: az egyik a fagottozás volt: 12 évesen, mivel akkor már érdekelt a zeneszerzés (az első, ma is játszott kompozícióim akkortájt születtek), a zeneiskola igazgatója, Dobos László javasolta, hogy tanuljak valamilyen fúvós hangszer is a gitár mellett, az segíteni fog a zeneszerzésben. Javasolta a fagottot, mivel volt a zeneiskolának két fagottja, amelyekből egyet kölcsönkaphattam. Tanár azonban, aki fagottot tanított volna, nem volt. Az oboatanár, Csikós Miklós vett az osztályába, de fél év múlva már – ahogy ő mondta – kinőttem az ő fagott-tudományából. Elküldött a pécsi művészeti szakközépiskola Budapestről lejáró igazi fagottosához, Keszler György tanár úrhoz. Nála is jól ment a fagottozás, ezért szeretett volna a zeneiskola után magához venni. Én már félig-meddig fagottosnak is tekintettem magam, amikor jött egy országos zeneiskolai gitárverseny, aminek győzelme aztán megint a gitár felé sodort: az egyik díjam lett, hogy Szendrey-Karper László készülő gitáriskola tv-sorozatában (*Hat húron pendülünk*) közreműködhettem. 1976-ban indultam az akkori legnépszerűbb tehetségkutatóban, a tv *Ki mit tud?* műsorában, ahol az országos válogatóig jutottam. Ketten voltunk ott klasszikus gitárosok, a másik fiú neve Snétberger Ferenc volt... Mindkettőnket kitétek, azzal az indokkal, hogy bár nagyon tehetségesek vagyunk, de a klasszikus gitár nem való a képernyőre. Nagy szomorúság volt, de pár hét múlva kaptam egy levelet, egy meghívót, mert indult egy rendszeres tehetséggon-dozó rendezvény, *Ki mit tud forum* néven, melynek tanácsadói a tv-s *Ki mit tud* zsűritagjai voltak.

Nevezetesen a klasszikus zenének Pernye András. Kéthetente játszhattam neki, közönség előtt, koncertszerűen, amire ő, ahogy az a tv-műsorból az idősebb korosztálynak ismert lehet – szipkába tűzött cigarettáját szívva elmondta véleményét, tanácsait. Rengeteget tanultam tőle, bizonyos műveket máig úgy tanítok, hogy őt idézem! Ő egy fontos személy lett a sorsom alakulásában: mivel kitűnő tanuló voltam, édesapám szerette volna, ha orvos vagy ügyvéd leszek, nem „szemüveges zenész”... Szerette volna, ha nem Budapestre, a Bartók Konziba megyek, (Morvay Éva, az ottani gitártanár, későbbi tanárom már próbálta a szüleimet győzködni), hanem inkább maradok Pécssett a Nagy Lajos Gimnáziumban és tisztos pályát választok. Hosszú viták után azt mondta: rendben, a hétvégén úgyis megyünk Budapestre, Pernye Andrásához, meg fogja őt kérdezni, de ha Pernye András – akit szüleim legalább annyira tiszteltek és szerettek, mint én is – nem vágja rá azonnal, hogy menjek zenei pályára, akkor maradok Pécssett... Végigigzultam az utat Pécsről Pestig. Most is látom magam előtt, ahogy az első emeleti előadóterem előtt állva várjuk a Tanár urat, aki jön fel a lépcsőn... köszönünk, elhangzik édesapám sorsdöntő kérdése... a válasz azonnal csattan: Hát ez még kérdés? Persze, mindenképpen! Na, ott, abban a pillanatban dőlt el végleg a sorsom.

A hetvenes években három akkorddal komoly karriert lehetett befutni a könnyűzenében, te mégis a nehezebb utat választottad...

Furcsán fog hangzani: a zenei baráti körömben akkoriban nem volt szokás a könnyűzene-hallgatás! A komolyzenét tartottuk az egyedüli értékes zenének, még ha hallgattunk is másfajta zenét. Ide illik egy rövid történet. Rögtön a zenetanulás-karrierem elején történt, hogy egy készülő játékfilmhez gitározni tudó gyerek-főszereplőt kerestek: a válogatón én lettem a kiválasztott. Megjött a házukhoz a stáb, ott kezdtünk volna forgatni, de akadt egy kis probléma: jött egy zenész bácsi, aki mindenáron meg akart nekem tanítani egy könnyűzene-számot, ami a film fő zenéje lett volna. A *Jutalomutazás* című filmről van szó, nekem azt a bizonyos „Vándorlás a hosszú úton” kezdetű dalt akarták megtanítani. Nem voltam hajlandó! Én klasszikus zenét játszom! Órákon át győzködtek, de sikertelenül. Így kaptam egy rövid epizódszerepet, és kerestek egy másik főszereplőt. Egy másik történet, 10–11 éves lehettem, amikor az általános iskolában leselejtezett és kartondobozokban a szemét mellé rakott 78-as fordulatszámú hanglemezeket barátaim segítségével hazacipeltem, nem volt egyszerű, mert iszonyú nehéz volt, nem is cipeltük, húztuk-vontuk nagyrészt a dobozokat, végig az utcán. Kincsek voltak benne! Chopin *Heroikus Polonéze* – ki tudja már, kinek a felvétele – kettétörve ért haza, celluxszal megragasztottam a túloldalra és hallgattam! Beleszerettem és arról álmodoztam, hogy ezt én is el szeretném játszani gitáron! (Őrült ötlet? Lehet, de a mű ott van a második Chopin CD-felvételemen!) Szüleim nem dobtak ki a piszkos, kopott dobozokkal, a lemezek a szobámban landolhattak! Prokofjev, Bachot hallgattam otthon a szobámban, ha éppen nem gyakoroltam. Aztán Budapesten, amikor a Bartók konziba jártam és kollégista voltam, a kollégiumban, az ottani hangszerekkel alapítottunk egy együttest, én voltam a szólógitáros (ujjal játszva, nem pengetővel!) és játszottunk, még táncesthez is zenét! Mára már másképp látom az egyes zenei műfajok értékét, de ez már egy másik kérdés válasza lenne.

Pécsről Budapestre, majd Weimarba kerültél. Mennyire volt zökkenőmentes ez az út? Nem is gondoltál arra, hogy valami mást válassz magadnak?

A zökkenők egy részét elmeséltem, de természetesen volt ennél több is! Édesanyám komoly beteg lett 1979-ben, ettől kezdve egy fizetésből éltünk négyen, szó sem lehetett róla, hogy a főiskolát Budapesten – kollégiumi hely hiányában – albérletben élve végezzem. Ingáznom kellett volna Pécs–Budapest közt, vagy meg kellett próbálni állami ösztöndíjat nyerve külföldön tanulni. Én ez utóbbit választottam, Németország akkori legjobb professzorához, a Weimarban tanító Roland Zimmerhez felvételizve, akinek szinte minden évben voltak nemzetközi versenyt nyerő növendékei. Ez akkoriban nagyobb dolog volt, mint manapság, mert talán, ha fél tucat verseny volt a világon, többségük a keleti blokkból elérhetetlen vagy nehezen elérhető. A felvételi akadályait sikerrel vettem és 1982-től, öt éven keresztül Weimarban tanulhattam. Hogy eszembe jutott-e más életpálya? Soha. Hiszem, hogy a muzikus pálya nem munka, hanem az élet elválaszthatatlan szerves része kell hogy legyen, különben tényleg abba kell hagyni. Valami olyasmi, mint a levegővétel. Így, ebben a kontextusban lesz értelmezhetetlen, ha valaki azt kérdezi, nem hiányzik, hogy nem játszhattál a

többi gyerekkel, hanem gyakorolnod kellett? Nem terhes a hétvégén is gyakorolni? A nyári szünetben? Nyaralás alatt? Ha valaki együtt él a zenével, a zenéléssel, nem érti ezeket a kérdéseket. Ezért a pályaválasztás is egyértelmű ebben az esetben.

Weimar a klasszikus zene egyik európai fellegvára. Milyen volt ott főiskolásnak lenni?

Minden nap ünnep volt! Egy olyan egyetem gitár szakára járhattam, ahol majd' évszázados tradíciója volt annak a hangszernek, amit itthon akkor még egyetemi szinten nem is tanítottak! Belecsöppenni egy olyan családba, ahol az előző generációk, példaképek neve a kottáimról, könyveimből, lemezeimről, koncertélményekből ismert, ahol erős gyökerei vannak a hangszernek, csodálatos érzés volt! Weimar a művészetek városa a mai napig is. Két fontos egyeteme, a zeneművészeti és az építészeti meghatározó volt a napi életérzésben. Rengeteg fiatal, koncertek, színház, nyüzsgés! Szinte hetente játszottam koncerteken rögtön az első naptól kezdve, aztán a professzorom bedobott a mélyvízbe, először is átadta az egyik kamaraegyüttesét, így az ország néhány legjobb zenészével játszhattam, akik olyan legendás zenekarok tagjai voltak, mint a Gewandhaus vagy a Lipcsei Rádiózenekar! Barokk zenéhez számozottbasszus continuót, valamint kortárs zenét játszottunk, koncerteken, rádiófelvételeket készítettünk, az új művekből sokszor egyik napról a másikra, és sokat próbáltunk, mindebből rengeteget tanultam!

Majd visszajöttél Magyarországra, ahol még nagyon gyerekcipőben járt a gitárművészet. Az előadóművészi karriered szempontjából nem lett volna jobb választás, ha maradsz nyugaton?

Akkor még nem volt Nyugat az, ahol maradhattam volna! Weimar a keleti blokkban volt, az NDK-ban. Ennek ellenére persze megfordult a fejemben, hogy tovább kellene tanulni, akár a nyugati blokkban. De olyan szerencsés voltam, hogy amellet, hogy az első magyar gitárosként kaptam egyetemi diplomát, itthon, Pécsen, a szülővárosomban várt rám két iskola is: a Pécsi Művészeti Szakközépiskola és a Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola Pécsi Tanárképző Intézete. Mindkét helyen én indítottam el a gitár tanszakot 1987 szeptemberében, és ezzel együtt megalapítottam a Pécsi Gitárklubot is, hogy fórumot teremtsék a klasszikus gitárzenének. Egyedül voltam tanár Pécsen, délelőtt a főiskolán, délután a szakiskolában tanítottam, a maradék időmben gyakoroltam, átiratokat készítettem, utaztam, koncerteztem. Sűrű, izgalmas időszak volt ez az életemben! Aztán a rendszerváltás után, amikor felvetődött, hogy külföldön is taníthatnék – a sokszorosáért, mint itthon – inkább mégis maradtam. Úgy éreztem, hogy a sors által rám bízott felelősségem a magyar klasszikus zenei életbe integrálni a gitárt, elindítani a Magyarországon azt a nemzetközi szintű gitároktatást, amit Németországban és aztán a koncertkörútjaim során láttam, és ezzel segíteni a magyar fiatalokat.

Végzősként készült el a Goldberg-variációk átírata, amely nagyon gyorsan nemzetközi hírnevet hozott. A szakma az évszázad átíratának nevezte. Miért épp Bach és miért a Goldberg-variációk?

Kalandos a története ennek az átíratomnak! Még Weimarban a kollégiumi szobatársamnak volt egy nagy hangfelvétel-gyűjteménye, amiből esténként, az előadások, órák, gyakorlás után választottunk valami hallgatnivalót. Valahogy úgy alakult, hogy – már utolsó évesként – mindketten

belehabarodtunk Glenn Gould második, 1981-es *Goldberg*-felvételébe, minden este csak ezt hallgattuk! Mivel addigra már sok átíratot készítettem, megfordult a fejemben, hogy át kellene írni a művet két gitárra. Neki is kezdtem, de jött az év vége, diplomaosztás, hazautazás, ott álltam Pécssett, egyedül, de még mindig beleszeretve ebbe a csodálatos műbe! Mivel duópartner közel s távol nem akadt, és amúgy is szívesen blattolgattam zongorakottából, lassanként, de napról napra egyre pontosabban körvonalazódott a kezdő *Ária*, majd néhány variáció szólógitár-átírata. Nem gondoltam én ezt komolyan, csak a magam szórakoztatására! Aztán amikor egyszer meglátogattam régi, konzis tanáromat Budapesten, meséltem neki és félig tréfaként mutattam hangszeren is néhány részletet a próbálkozásomból, amit óriási lelkesedéssel fogadott és megígértette velem, hogy eljátszom a néhány hónap múlva esedékes Esztergomi Nemzetközi Gitárfesztiválon, ahová szólolistaként meg voltam hívva. Ez a fesztivál volt a klasszikus gitár legelső és legnagyobb rendezvénye a világon, 1973-ban alapította Szendrey-Karper László, a kéthetes rendezvény minden napján 2-3 szólista koncertjét hallhattuk, a legnagyobbak, legismertebbek voltak velünk a világból, még hozzá két héten keresztül, beszélgettünk, tanították a fiatalokat, itt volt a szakmai média, a BBC, a gitáros szaklapok, kottakiadók, mindenki, aki számított, két évente itt, Magyarországon találkozott kelet és nyugat, vagyis az egyik legfontosabb rendezvény volt ez a világon! Itt játszottam először Bach *Goldberg Variációiból az Áriát* és hét variációt, óriási, felfoghatatlan sikerrel! A legnagyobb kottakiadó, a német Chanterelle kiadó tulajdonosa Michael MacMeeken már másnap reggel szerződést tett elém az asztalra, látatlanban megvette az átíratomat, annyit, amennyit át tudok belőle írni! Az egész mű 30 variációt tartalmaz, a zeneirodalom egyik legmonumentálisabb műve, szerkesztésében is maga a csoda. Négy év munkájával sikerült átírnom az egészet, majd további hat évembe került, amíg a mű megszólaltatásához szükséges hangszertechnikát kidolgoztam és a művet megtanultam. 1987-ben kezdtem el a munkát és 1997-ben vettem fel lemezre, a világon először szólógitáron, egyben ez volt az első lemezem. Elképzelhetetlenül nagy sikere lett, a kritikák az évszázad átíratának nevezték, Japánban az év legjobb klasszikus zenei hangfelvétele címet kapta 1997-ben!

Nem mondható a legkönnyebb munkának barokk zeneművek átíratait készíteni. Nem sok támpontot kap az erre vállalkozó. Nálad mégis további Bach-átíratok kerültek sorra, mint például a Lantművek. A Goldberg-variációkkal ellentétben ezeknek már több gitárátírata is készült, Baruecco, Hoppstock is készített ezekből átíratokat. Miben mások a te átírataid?

Az átíratkészítésben nagyon sokat segített az, hogy Weimarban Franz Just zeneszerző professzornál zeneszerzést is tanulhattam. A művek belső struktúráját látni, tudni, mi miért így működik és nem másképpen, mitől kelt bizonyos érzéseket, mik azok a fő irányvonalak, amiket feltétlenül meg kell tartani és mik azok, amiket meg lehet változtatni, ezek a legfontosabb szempontok. Az átíratkészítés valahol olyan, mint egy műfordítás. Nem kell, sokszor nem szabad szó szerint fordítani, ismerni kell a célnyelv sajátosságait, fordulatait, ami a gitárnál átláthatatlanul bonyolult rendszer. Ha a műfordítás jó, a műhöz még hozzá is tehet – gondoljunk csak Ravel átíratára, Muszorgszkij: *Egy kiállítás képei* című zongoradarabja zenekari letétjére! Bach *Lantműveinek* átíratánál még egy fontos szempont jött a munkához: az eddigi átírók megbíztak a német összkiadás pontosságában, de a kiadás több ponton is eltér az eredeti kéziratoktól! Az átírataimat a kéziratokból készítettem, felhasználva mindazt a tudást, amit a *Goldberg Variációk* átírása közben olvastam, tanultam. Nehéz munka volt, mert ezek a művek az alapirodalomhoz tartoznak, mindegyiket játszottam már akkor,

de egészen másképpen! Újra kellett gondolnom mindent, előítélet, berögződések nélkül, tiszta lappal. Az eredmény a 2000-ben, a Bach évre szintén a Chanterelle kiadónál megjelent átiratom lett. Az átirataim kottaképében gyakran használom a kétsoros lejegyzést, mintha gitárduó, vagy zongorakotta lenne, de természetesen szólóhangszeren kell megszólaltatni, a szólamok vizuális felismerhetősége miatt írtam le így és a *Goldberg Variációk* kiadásának idején hetekig vitatkoztam a kiadómmal, aki attól félt, hogy nem fogja tudni eladni a kottát, mert ebből senki sem tud játszani! Sikerült rábeszélnem a kétsoros kottakép megtartására és hamar bebizonyosodott, hogy nem kell féltetni a gitárosokat! A *Lantművek* kiadásánál már fel sem merült ez a kérdés, a fugákat például mind így írtam le, ellentétben a többi gitárkiadással. Hiszem, hogy ez a jobb megértést és ezzel az érthetőbb interpretációt szolgálja.

A Pécsi Tudományegyetem gondozásában jelent meg a Gondolatok J. S. Bach zenéjéről és lantműveinek előadásáról című munkád, amelyben részletesen foglalkozol ezek átirataival és előadásmódjával. Hoppstock háromkötetes tanulmányt is kiadott a saját átiratairól. Ennyire összetett kérdés Bach zenéjének előadása?

Hoppstock vagy Koonce munkái fontos mérföldkövei Bach műveinek pontosabb megismeréséhez! Szándékuk és fontosságuk a megismerhető adatok pontosítása, elérhetővé tétele. Az én könyvem először a *Lantművek* kottakiadásának előszava lett volna. A szándék csak annyi volt, hogy felsoroljam azokat a szempontokat, melyek mentén az átirataim túlmutathatnak a mások által kiadottakon. Leültem a számítógép elé és elkezdtem írni, második anyanyelvemen, németül,

és csak írtam, írtam... két napig. Közben született egy magasabb rendű, valamiféle szintézise az adatoknak, a megszerzett zeneelméleti és zenetörténeti tudásnak, ami a fejemben akkor már rég megvolt, de így, leírva még sehol sem szerepelt. Az „előszó” 130 oldal lett, ami egy kicsit hosszú, főleg, hogy a kottaalbum elején a kiadó németül–angolul szándékozott megjelentetni. Ezért kaptam a javaslatot, hogy rövidítsem le, és az eredeti hosszúságban könyv alakban adjam ki. Hogy miért írtam ilyen hosszan? Olyan aspektusból elemeztem a műveket – amit az átiratokban is szem előtt tartottam –, ahogy addig még senki. Bach műveiben a látens többszólamúság, a zene rétegei szerintem sokkal nagyobb jelentőséggel bírnak, mint ahogy azt eddig tartották róla. Ha ezeket közelebbről megvizsgáljuk, kiderül például, miért lesz egy kétszólamú tétel a befejező ütemekben négszólamú – mert előtte is az volt! Bachnak – mint akkoriban minden muzikusnak – volt egy saját kottairásmódja, ami nála a fiatalkori kottamásolásokból fejlődött ki. Komplementer többszólamúságot például ezekben a másolatokban gondolkodás nélkül quasi egy szólamnak írt – de így is játszotta aztán? Biztosan nem! Viszont kottapapírt és időt takarított meg ezzel az írásmóddal! Használta is, élete végéig. Mi túltiszteljük a kézirat kottaképét, ezáltal sokszor nem látjuk meg a fától az erdőt. A könyv megjelenése után sokfelé tartottam – tartok máig is – előadásokat a világban, nem egyszer régizenével foglalkozó muzikusoknak is, és jó néhányszor előfordult, hogy bekibáltak vagy előadás után felszaladtak hozzám a színpadra, mert némelyik mű, amiről meg voltak győződve, hogy ismerik, hirtelen „3D” lesz, ahogy a szólamok egymás mellé rendeződnek egy addig egyszólamúnak vélt részletnél! Ezt, tudtommal más nem tette még ilyen módon Bach zenéjével, és néhány más, nem kevésbé fontos értelmezési lehetőség mellett ezek azok a pontok, amelyeket a többi könyvben, kiadásban nem lehet megtalálni. A könyv még megjelenése előtt a doktormunkám is lett – Pozsonyban doktoráltam, magyar gitárosként szintén először, azért ott, mert itthon nem volt még a doktoriskolában gitár szak. Aztán megjelent magyarul, a PTE gondozásában, köszönet érte volt tanítványomnak, a Zeneművészeti Intézet igazgatójának, Vas Bencének, aki felkarolta a projektet, majd néhány évre rá a könyv megjelent magánkiadásban angolul is.

És ha már az átiratoknál tartunk, készültek Chopin-, Brahms-, Bartók-átirataid is. Ez két egészen más korszak.

Máshogy is kell közelíteni hozzá! Chopin líraisága nagyon jól illik gitárra. Jan Nepomucen Bobrowicz (1805–1881) lengyel zeneszerző-gitárművész, Chopin kortársa már átírt néhány Mazurkát, állítólag Chopinnek is játszotta, de Clara Schumann koncertsorozatán biztosan játszotta őket! Francisco Tarrega (1852–1909) – akinek *Grand Vals* című művéből nyisszantotta a Nokia cég az ismert csengőhangot! – is írt át Chopin-műveket. Így ebben nem voltam első, csak abban, hogy sokkal többet írtam át, olyan műveket is, amelyekre eddig senki más nem vállalkozott. Diplomamunkámban Weimarban Chopin három Walzerének saját átiratán keresztül a gitárátírat nehézségeiről írtam. Ezeket az átiratokat játszottam Lengyelországban, így egy ottani kiadó megkeresett és felkért egy átirat-sorozat elkészítésére az 1999-es Chopin év alkalmából. Körülbelül háromórányi zenét írtam át Chopintól, aminek az első része négy kötetben Lengyelországban, második kötete egy nagy albumban Japánban jelent meg, a hozzá tartozó hangfelvételekkel együtt. Egy harmadik lemeznyi átirat itt alszik a fiókomban... Brahms *Magyar táncai* szinte könyörögnek a gitárátíratért. Az egyesült államokbeli MelBay kiadónál jelent meg az album, több kritika úgy említi, hogy olyan, mintha eleve gitárra született művekről lenne szó. Bartók művei közül a *Gyermekeknek* sorozat több

műve már megjelent Szendrey-Karper László átíratában, én újragondolva elkészítettem a saját változatomat, kiegészítve olyan művekkel, melyek eddig szólógitáron még soha nem szólaltak meg, mint a *Román népi táncok*, a *Medvetánc*, *Este a székelyeknél* vagy az *Allegro barbaro*. Az átíratok még akkor születtek, amikor Bartók műveit még védtek a szerzői jogok, de azóta a hangfelvételek az interneten elérhetőek, a kottakiadás viszont még várat magára. Brahmsnál, Bartóknál nem téved nagyot az, aki a magyar vonalat sejtí az átíratkészítés háttérben. Szívesen játszom koncertjeimen magyar zenét, saját kompozícióimat, átírataimat vagy magyar szerzők eredeti műveit, Farkas Ferentől, Kovács Barnától, Hollós Mátétól, hogy néhány nevet említsek. Néhány évvel ezelőtt felkérést kaptam, hogy versenyműveket játsszak egy külföldi fesztiválon, kiderült, hogy magyar koncertokra gondoltak, de magyar gitárverseny addig még nem született! Megkértem barátomat, Madarász Ivánt, hogy írjon számomra versenyművet. Ebből a felkérésből született az első magyar gitárverseny, amiért örökre hálás vagyok neki! A Magyar Rádió Szimfonikus Zenekarával játszottam el az ősbemutatót, Kovács János karmester vezényelt! Óriási élmény volt! Azóta megszületett a következő versenymű is, Hollós Máté tollából, melynek ősbemutatóját ugyanezzel a zenekarral és karmesterrel vehettem fel a Magyar Rádió 6-os stúdiójában. Ez a két mű mérföldkő a klasszikus gitár magyarországi történetében.

Egykori és jelenlegi tanítványaiddal is folyamatosan együtt dolgozol és látható, hogy jó kollegiális viszony alakul ki köztetek. Neked mennyit segítettek a tanáraid?

A siker kettőn áll: a tanár-növendék viszony meghatározó ebben! Ami körülvesz bennünket, az alakítja a sorsunkat. A szülők támogatását természetesnek veszik – az sem olyan természetes, és néha egy szó, egy döntés, egy reakció egy sikerre vagy a siker elmaradására meghatározó lehet. A növendék sikerét a tehetségének, sikertelenségét a tanár hibájának tartják sokan, de ez sem ilyen fekete-fehér állapot. A hibáinkból tanulunk, a fontos az, hogy eközben legyen mellettünk valaki, akiben feltétel nélkül megbízunk, aki kérdés nélkül elfogad olyanak, amilyen vagyok, ahová vissza lehet vonulni, ha baj van, és akivel lehet tervezni, ha jönnek a sikerek. Amit leírtam, az egy második szülő definíciója, és egy jó tanár egy kicsit az is! Nekem nagy szerencsém volt az életemben, mert a tanáraink mind ilyen emberek voltak! Ez a fajta segítség nem feltűnő, nem emlegeti magát soha, az ember csak később jön rá, hogy állandóan ott volt, mint egy biztonsági háló, akkor is, amikor a legönállóbbnak képzeltem magam. Úgy, olyan természetességgel kaptam tőlük mindent, ahogy a gyerek a szüleitől kaphat csak. Soha nem tudtam nekik ezt eléggé megköszönni! De ez minden tanáromra igaz, csak hálával és szeretettel tudok rájuk gondolni. A növendékeimmel próbálok hasonló kapcsolatot tartani, néha érzem, hogy sikerül, néha aggódom, hogy nem. Vannak ex-növendékeim, akiket mint legjobb barátokat tartok számon, van, akiben kollégámat tisztelhetem, de ott van bennem mindig a kapcsolatok mögött a büszkeség, amihez hasonló egy szülő érezhet, és a megbocsátás, ha arra van szükség.

Világviszonylatban látszik, hogy egy új fiatal gitárművész generáció alakul ki, nagyon erős marketingtámogatással és sok lehetőséggel, hogy kamatoztassák a tudásukat. Hogyan illeszkednek ebbe a ti tanítványaitok?

A lehetőségek egyrészt végtelenek, másrészt pontosan emiatt elértéktelenedtek. Én a gitárról tudok beszélni, de azt látom, a többi hangszer is többé-kevésbé hasonló gondokkal küzd. A klasszikus gitár

nemzetközi versenyeinek száma az utóbbi évtizedekben az eget veri, még itt Magyarországon is vagy egy tucat versenyt szerveznek, világszinten ezres nagyságrendekről beszélhetünk. Mint ahogy ez ebből természetesen következik, ezeknek a versenyeknek csak elenyészően kis része olyan színvonalú, ami számíthatna valakinek a karrierépítésében, és van talán úgy tíz, amelyek ténylegesen segíthetnének. Ez a nyolcvanas években még úgy nézett ki, hogy volt talán tíz verseny összesen a világon, ebből négy-öt, ami számított, de az tényleg számított! Ha valaki nyert egyet is ezek közül, az a sínre tette a koncertéletben. Manapság, ha valaki tizenöt-húsz versenyt nyer, az sem segít közel sem annyit! Ahhoz tudnám hasonlítani a helyzetet, mint amikor valaki a mezőn négylevelű lóherét keres: amíg egy kiránduláson véletlenül találunk egyet, féltve visszük haza, de ha az egész mező csak abból áll, csak kaszálni kell, senkit nem fog érdekelni. Az a néhány koncertszervező – a klasszikus gitárnak kevés agentúrája van –, aki meghívja a fiatal tehetségeket, sokszor maga is kapkodja a fejét, mert egy-egy héten új nevek tucatjai kerülnek elő. Még úgy-ahogy a többszörös versenygyőztesek azok, akiknek a fiatal generációból – bár szintén sokkal nehezebben, mint 20–30 évvel ezelőtt – meghívásaik, koncertjeik vannak. A gitárosok többsége egymásnak játszik, gitárfesztiválról gitárfesztiválra utazva. A nevük is csak ennek a szűk körnek mond valamit. Ebből a körből nehéz kikerülni, mert a hangszer és repertoárja annyira specifikus, hogy a koncertszervező irodák szinte nem foglalkoztatnak gitárosokat, legalábbis szólókoncertekre. Kamarazenét pedig kevesen játszanak a gitárosok közül, a többi hangszeres művész kamarazenei fellépés-arányát tekintve. Nálunk mindenki „szólista” – tisztelet a kivételnek! Ami a hangszer koncert-létjogosultságát sokkal nagyobb arányban indokolná, az a töretlen szárnyaló népszerűség, ami körülveszi. Andrés Segovia mondta a gitárról: ez az a hangszer, amin a legkönnyebb megtanulni játszani, és amin a legnehezebb megtanulni JÓL játszani! Néhány akkord már sikerélményt ad, dalokat kísérelhetünk a baráti társaságban, tábortűz mellett, de egy Bach-fugát jól eljátszani már embert próbáló feladat! A hangszer, a népszerűsége, hangja miatt egy híd lehet a klasszikus és a szórakoztató zene között. (Nem könnyűzene – mitől lenne könnyű?) A zeneiskolákban magas túljelentkezéssel küzdenek a gitár tanszakok, sok helyen várólistákat írnak, a főiskolák-egyetemek nem tudnak annyi gitártanárt képezni, amennyi elég lenne, tanítványaim is az első évtől kezdve tanítanak a Zeneakadémia mellett! Magyar számszerű statisztikát nem ismerek, az általam ismert egy-két éves német adatok is mutatják a zeneiskolai gitártanulás népszerűségét. Ott közvetlenül a zongora után következik a klasszikus gitár, mindkét hangszerre hatjegyű a jelentkezők száma évente. A következő hangszer a hegedű, már ötjegyű számmal szerepel a listán. Ezek óriási számok! Ehhez képest tényleg nem sok a gitárkoncert vagy a gitárzene a médiákban! Hát ebbe a világba kell beilleszkedni a fiataloknak, így a tanítványaimnak is. A Zeneakadémia az utolsó pár év, amikor még nem egyedül kell boldogulnia a pályakezdőnek. Emiatt az egyik legfontosabb feladatomnak tartom az önálló életre, munkára nevelést. Ez a tantervben és a napi munkában is megjelenik. A másik fontos dolog, hogy én nem önmagamot tanítom, nem magamat reprodukálom a növendékeim bőrén, hanem megpróbálom mindenkiből önmaga legjobb oldalát kibontani. Ha valaki tanár típus, tanárnak, ha szólista típus, szólistának, ha kamarazenesz vagy zeneszerző ambíciói vannak, vagy akár a populáris zenei irányok felé kacsintgat, akkor abban próbálom segíteni. Mindenkinek önmaga kibontakozásának folyamatát próbálom segíteni.

Létrehoztátok az Eötvös Zeneművészeti Tehetségsegítő Alapítványt. Egy laikus azt hinné, hogy egy művésznek elég, ha tehetséges, mi kell még, hogy el tudjon indulni a pályán?

A tehetség nem árt, de mellette szükség van egy jó adag szerencsére is. Ennek a szerencsének egyik fontos része az, hogy milyen hangszeren játszhatunk. Nem mindegy, hogy gyakorlás közben megszólal-e az, amit elképzelek, a koncerten eljut-e, és milyen minőségben a közönséghez, amit játszom, egy nemzetközi versenyen összemérhető-e a többi versenyzővel, ahogy a hangszert megszólaltatom. Ehhez egy jó hangszer kell, és ebben segítünk a tehetséges magyar fiataloknak. Húsz nagyon jó minőségű mesterhangszer van az alapítvány birtokában – ezek mind egyedi, kézzel készített hangszerek, üzletben nem megvásárolhatóak – ezeket a hangszereket lehet évente megpályázni a közép- és felsőfokú zeneművészeti intézményekben tanuló fiatal művészeknek. Minden évben kiírjuk a pályázatunkat, tartunk egy nyilvános meghallgatást, melyen az alapítvány kuratóriuma dönt arról, hogy kik azok a szerencsések, akik egy-egy évre megkapják az egyik hangszerünket. Fizetni természetesen nem kell a használatért, de a támogatás évében tíz igazolt koncertet kell játszani ahhoz, hogy a támogatottunk a következő évre is megpályázhassa a hangszert. Ha pedig valaki hazai vagy nemzetközi versenyről díjat hoz el, a következő évre pályázat nélkül, automatikusan megkapja a hangszer használatának jogát. Sok kivételése van ennek a támogatásnak, mert a fiatalok megtanulnak pályázni, az igazolt tíz koncertet nekik kell megszervezniük saját maguknak, így önmenedzselést és nagy koncertgyakorlatot szereznek amellet, hogy egy jó hangszer kerül a kezükbe. 2013-ban kezdtünk, s az elmúlt hét évben már fiatal művészek hosszú sorának sikerült a pályakezdését ezekkel a hangszerekkel megkönnyíteni! Erről is szól az Eötvös Zeneművészeti Tehetségsegítő Alapítvány munkája.

Az alapítvány kapcsán gyakran említéd, hogy te is szeretnél legalább annyit segíteni a fiataloknak, amennyit neked segítettek annak idején. Részleteznéd ezt?

1972-ben kezdtem gitározni. Az első hónapban hangszerem sem volt, egyszerűen nem lehetett kapni! Nem volt az üzletekben kotta, gitárhúr, szinte semmi. Ha a tanárom nem segít, nem biztos, hogy az első időkben sokáig kitarítottam volna, hangszer nélkül. A nemzetközi versenyeimre még 1985–86-ban is kölcsöngitárral mentem, hűrt a nyugati barátaim küldtek. Első koncertturnéimat sokszor helyben, a barátaimtól kapott hangszereken játszottam. Az első igazán jó hangszeremet 1992-ben kaptam ajándékba, mesébe illő módon, Karl-Heinz Römmich német mestertől. Soha nem tudom eléggé megköszönni a sorsnak, hogy ilyen barátokat adott! Az életemben kapott segítő kezeket fel sem tudom sorolni! Úgy érzem, hogy talán ezzel az alapítvánnyal törleszthetek egy kicsit, és továbbadhatom, amit én kaptam.

Több hazai gitárfesztiválnak is a művészeti vezetője vagy. Milyen lehetőségeket nyújtanak ezek a programok a fiatal művészeknek?

Alapvető fontosságú, hogy egy művész, főleg, ha egy ilyen rendkívül gyorsan fejlődő hangszeren játszik, mint a klasszikus gitár, lássa, hallja, merre tart ez a fejlődés, kik a legfontosabb művészei, tanárai, kik a legújabb fiatal versenygyőztesei, tehetségei. Ennek két útja van: utazni, utazni, utazni, vagy idehozni Magyarországra ezeket a művészeket. Ha nagy külföldi gitárfesztiválok, versenyeken vagyok, alig látok magyar fiatalokat itthonról, mert a fiatalok lehetőségei még mindig sokszor korlátozottak, ugyanúgy, mint egy több ezer eurós hangszer vásárlásakor. Itt is segítségre van szükségük és – azonkívül, hogy a zenét, gitárt szerető közönség hallhatja a fantasztikus koncerteket,

népszerűsítjük a klasszikusgitár zenét és előadóit – ezek a fesztiválok erre is valók! Balatonfüreden 2006 óta szinte minden fontos gitárművész megfordult fellépő és tanító művészként, és amikor egyszer-egyszer rápillantok a sokszáz névre, magam sem hiszem el, hogy ez igaz! A Balatonfüredi nemzetközi Gitárfesztivál elődje, az Esztergomi Nemzetközi Gitárfesztivál a világ legelső ilyen rendezvénye volt, 1973-ban alapította Szendrey-Karper László. 1979-től minden fesztiválon részt vettem, először diákként, aztán meghívott művészként, végül, 1991-től művészeti vezetőként, egészen az utolsó, 2009-es fesztiválig. Az előző politikai rendszerben ez a fesztivál volt az egyetlen lehetőségünk a keleti blokkból, ahol a világ művészeivel találkozhattunk! Óriási népszerűségét is ennek köszönhette, a csúcsidejében közel ötszáz résztvevője volt a kéthetes fesztiválnak. Azóta már sok minden megváltozott, százával rendezik a hangszer fesztiváljait, versenyeit a világban, a mi esztergomi fesztiválunk gyermekeit, unokáit, dédunokáit. Nálunk Esztergomban a fesztivál támogatás, akarat híján bezárta a kapuit, felelős vezetők nem fogták fel, hogy a világban Esztergom

neve összeforrt a gitárral azokban az évtizedekben, és ez nagy gazdasági, valamint kulturális tőke. A fesztivált Esztergomból, feleségemmel, Zitával – a fogunk között – átmentettük Balatonfüredre, hála Bóka István polgármester úrnak és a városnak, hogy befogadtak és támogatnak minket a mai napig is. Ez a fesztivál az itt nyaralóknak, pihenőknek, illetve a balatonfüredi zeneszerető polgároknak ugyanúgy szól, mint az ország gitáros növendékeinek és tanítóinak. A koncertekre olyan művészbarátaimat, kollégáimat hívom meg a világból, akik egyébként itthon – néha a környező országokban sem – hallhatóak, láthatóak. Őket hallani különleges élmény. Ráadásul a fiatal gitáros résztvevőink mesterkurzuson tanulhatnak is nálunk, vagy akár meghallgathatják ezeket az órákat! Ezek a napok, élmények, az átadott tudás abszolút meghatározó a fiataloknak! A délutáni előadások a pedagógustovábbképzést szolgálják, a gitárzenekari játék az együttzenélés élményét adják, közösséggé formálják a résztvevőket. A kottakiállításon olyan zeneművekhez juthatnak a magyar fiatalok, amelyekhez csak nehezen, külföldön jutnának hozzá, a hangszerkiállításra nemzetközi hírű gitárkészítő mestereket hívok meg, akiknek a hangszereit ki lehet próbálni, a mesterekkel való személyes kapcsolat segíthet a későbbi hangszervásárlásban is. Szakmailag ennél többet, sokrétűbb segítséget úgy gondolom, nem lehet adni. Egy valami hiányzott ezen a fesztiválon és egyáltalán a magyar zenei élet palettájáról, egy nagy nemzetközi verseny. Ennek helyszíne, időpontja, díjai, zsűrije a tervezéskor mind-mind nagyon fontos szempont volt: végül 2014 novemberében, a budapesti Zeneakadémia épületében elindulhatott az 1. Budapesti Nemzetközi Gitárverseny. A helyszín, a díjazás, a nemzetközi zsűri névsora, a gondos rendezés azonnal nagy nemzetközi hírnevet hozott a versenynek! A háromévenként megrendezett versenyünk köztes éveiben – a gitárzene paraszát őrzendő – háromnapos tematikus koncertsorozatokat szervezünk a Zeneakadémián. 2016-os Piazzolla-zárókoncertünk videófelvételét idén a magyar televízióban, de az USA-beli GFA-fesztivál online streamelt műsorán is viszontláthattuk. Ez a nemzetközi ismertség segít a fiataloknak önmagukat térben és időben a nemzetközi zenei életben is meghatározni, hiszen részei lehetnek ennek a közösségi élménynek!

A gitár tanszak talán a legfiatalabb szak a Zeneakadémián. 2002 óta mennyire sikerült felépítenetek a többi, évszázados múltú tanszak mellé, és mi várat még magára?

Amikor én fiatal voltam, mi gitárosok csak álmodoztunk róla, hogy a Zeneakadémián tanulhassunk! Csak a Tanárképző Tagozaton volt gitároktatás Magyarországon. Weimari tanulmányaim végén, magyarként elsőnek egy olyan egyetemi, szolista diplomával a kezemben jöhettem haza, ami megfelelt a Zeneakadémián más hangszerekkel megszerezhetővel. De még ekkor sem jutott eszembe, hogy próbálkozzam a zeneakadémiai tanszakindítással. Szülővárosomba, Pécsre mentem vissza, ahol elindítottam a közép- és felsőfokú gitároktatást. Majd a Szendrey-Karper László tanár úr hirtelen halála után megüresedett helyet pályáztam meg Budapesten a Tanárképző Főiskolán, ott tanítottam 1991–2002 között. Közben lassanként átadtam a pécsi tanítást volt tanítványaimnak. 2001-ben kopogtam be Falvai Sándor Rektor úrhoz a tanszakindító javaslatommal, amit ő – örök hála neki ezért! – elfogadott, és így 2002 szeptemberében elindíthattam itthon, Magyarországon az egyetemi szintű, Zeneakadémiai képzést, három növendékkel! Számomra – és a magyar gitárosok számára is – ez egy nagyon régen várt, zenetörténeti jelentőségű pillanat volt! Mindenekelőtt bizonyítanunk kellett, amit a fiatal gitáros növendékeim az azóta eltelt idő alatt soktucat nemzetközi versenydíjjal, négy Junior Prima díjjal és számtalan nagysikerű hazai-nemzetközi koncerttel meg is tettek! Igazán

büszke vagyok rájuk! Most ketten tanítunk a tanszakon Csáki András volt tanítványommal, aki az első növendékek közt végzett nálam a Zeneakadémián és egymaga tucatszámú nemzetközi első díjjal alapozta meg saját- és a magyar gitárosok hírnevét. 2016-tól mint egyetemi tanár a Vonós Tanszék tanszékvezetője lettem, ami – elődeim neveinek hosszú listáját nézve – nagy megtiszteltetés, de legalább akkora munka és felelősség is. Itt tart pillanatnyilag a Zeneakadémia gitár tanszaka, az egyik legfiatalabb tanszak az egyetemen.

A hazai zeneszerzők hogyan viszonyulnak a gitárzenéhez? Írnak-e kortárs hazai zeneszerzők gitárra műveket?

Gitárra komponálni nagyon nehéz, mert a hangszer technikája kívülállónak szinte áttekinthetetlenül kuszának tűnik. A hangszerelésekönyvekben a gitárról szóló fejezet általában a legrövidebb, mert a fenti mondat mellett még talán ennyi áll: ha nem játszol a hangszeren, jobb, ha meg sem próbálsz... Szerencsére azonban a múltban és a jelenben is sok zeneszerző veszi a bátorságot és – legnagyobb örömünkre – komponálnak a hangszerre! Néhány nem-gitáros zeneszerző, akitől több-kevesebb rendszerességgel játszom műveket: Farkas Ferenc, Hollós Máté, Madarász Iván, Sári József, Tóth Péter. Közülük Madarász Ivánnal és Hollós Mátéval dolgoztam is együtt. Ez egy olyan munkafolyamat, ahol a szerzővel találkozáskor én hangszerrel a kézben, végignézzük, mi játszható, mi nem, és ahol szükséges, közösen megbeszéljük a változtatásokat. Így született az első két magyar, gitárra írt versenymű, Madarász Iván, illetve Hollós Máté tollából, melyeket a Magyar Rádió számára fel is vettünk. Remélem, hogy még sok kompozíció követi az eddig születetteket, mert a hangszernek, a repertoárunknak nagy szüksége van rá! Én magam is komponálok, illetve játszom Kovács Barna műveit, Bartók Béla műveinek átíratait, külföldi koncertjeimen az utóbbi időben egyre gyakrabban kizárólag magyar szerzők műveiből összeállított műsorral lépek fel.

Ha felsoroljuk, mi mindennel foglalkozol, tanítás, zeneszerzés, átíratok készítése, fesztiválok szervezése, az alapítvány körüli teendők, menedzsment, még ha ketten, Zitával együtt is csináljátok mindezt, nehéz elképzelni, hogy túl sok időd marad kikapcsolódni és pihenni. Ha jól tudom, szeretsz horgászni...

Szeretem és tisztetem a természetet. Kertészkedés, horgászat, kerékpározás, a nagy kerti tavunk vagy a cicáink – mind erre a szálra fűzhetőek fel. Egyek vagyunk a természettel, részei vagyunk, még ha az életmódunk – részben – el is szakított tőle minket. A zene, a művészet is ennek a nagy egésznek egy kis része. A zenében is a természetet, a természetest, a pózoktól, művitől mentest keresem.

További terveid?

Még sokáig azt tenni, amit eddig, erővel, egészséggel. Komponálni, játszani, tanítani, vinni a fesztiválokat, az alapítványt. Bízom benne, hogy kapok segítséget hozzá, odafentről...

Az Eötvös József gitárátiratainak (eddigi) teljes listája:

CD – felvételek:

J. S. Bach: *Goldberg Variations*
Fr. Chopin: *Piano Works, Vol. 1.*
J. S. Bach: *Lute Works, Vol. 1.*
Fr. Chopin: *Piano Works, Vol. 2.*
J. Brahms: *Hungarian Dances*
J. S. Bach: *The Art of Fugue*
B. Bartók: *Bartók on guitar*

Saját kiadott kompozíciók:

Willow Variations (Edition Orphee – USA)
5 Aphorisms (Edition Trekel – Németország)
Flaumfedern – für Flöte & Gitarre (Edition Trekel – Németország)

Kiadott átiratok:

J. S. Bach: *Goldberg Variations* (Edition Chanterelle – Németország)
Fr. Chopin: *Piano Works 4 kötetben* (Edition Professional Music Press – Lengyelország)
J. S. Bach: *The Complete Lute Works* (Edition Chanterelle – Németország)
Fr. Chopin: *Piano Works 2* (Edition Gendai Guitar – Japán)
J. Brahms: *Hungarian Dances* (Edition MelBay – USA)

Szakkönyv:

Gondolatok J. S. Bach zenéjéről és lantműveinek előadásáról (A Pécsi Janus Pannonius Tudományegyetem kiadványa, 168 oldal)
How to Play Bach? (az előző könyv bővített, angol nyelvű kiadása, 218 oldal)